

ET FLERTAL AF DANSKERE AFVISER INDSKRÆNKNING AF DET "FRIE SKOLEVALG"

Det diskuteres i disse år, om man skal begrænse forældrenes såkaldte "frie skolevalg" for dermed at kunne styre fordelingen af tosprogede og etnisk danske elever. For at belyse befolkningens holdning til dette spørgsmål har CEPOS bedt Catinét gennemføre en interviewundersøgelse, hvor et repræsentativt udsnit af befolkningen har besvaret spørgsmålet "Mener du, man bør fjerne forældres mulighed for selv at vælge skole til deres børn for at blande tosprogede elever og etnisk danske elever?" Resultatet viser, at cirka 33 pct. går ind for at fjerne forældrenes valgmulighed, mens cirka 55 pct. afviser at fjerne muligheden. Omkring 12 pct. har ikke taget stilling.

For og imod fritvalgsordningen

Danmark har en fritvalgsordning (en såkaldt voucher-ordning) i forbindelse med forældrenes valg af skole til deres børn (jf. boks 1 nedenfor). Valgmuligheden gælder offentlige folkeskoler og private grundskoler (frie grundskoler)¹. Det er almindeligt anerkendt, at der følger en række fordele (hensyntagen til brugernes forskellige præferencer, konkurrence om at gøre det godt, mm.) med en sådan fritvalgsordning. Men under indtryk af indvandringen af personer med en anden kulturel baggrund end den traditionelt danske diskuterer man i disse år, om fritvalgsordningen skal indskrænkes. Argumentet imod fritvalgsordningen er, at den giver mulighed for en yderligere opdeling (ofte anvendes den værdiladede betegnelse "segregering") af skoleeleverne på baggrund af bl.a. etnisk oprindelse. Det er endvidere opfattelsen, at denne opdeling har en eller flere negative konsekvenser for samfundet. F.eks. kan bekymringen være, at øget opdeling på tværs af skoler kan svække indvandrer- og efterkommerelevs indlæring og på sigt gøre det vanskeligere for denne gruppe at opnå beskæftigelse. Det har medført forslag fra politiske partier om at indskrænke det frie skolevalg.² Og i kommunerne har man opfundet egne modeller for spredning af eleverne som eksempelvis Århus- og Københavnermodellen. I Århus-modellen "screenes" tosprogede børn sprogligt op til skolestart og elever uden et sprog, der svarer til elevens alder, flyttes over til skoler med ressourcerstærke elever. I Københavnermodellen tilbydes tosprogede fra skoler med en stærk repræsentation af indvandrerbørn eller børn af efterkommere plads på skoler, hvor der går mange etniske danskere.

Befolkningens holdning til det "frie skolevalg"

For at kaste lys over befolkningens holdning til dette emne har CEPOS bedt Catinét gennemføre en interviewundersøgelse. Undersøgelsen er gennemført i november 2008. En repræsentativ stikprøve på 1.014 respondenter blev bedt om at svare på følgende spørgsmål:

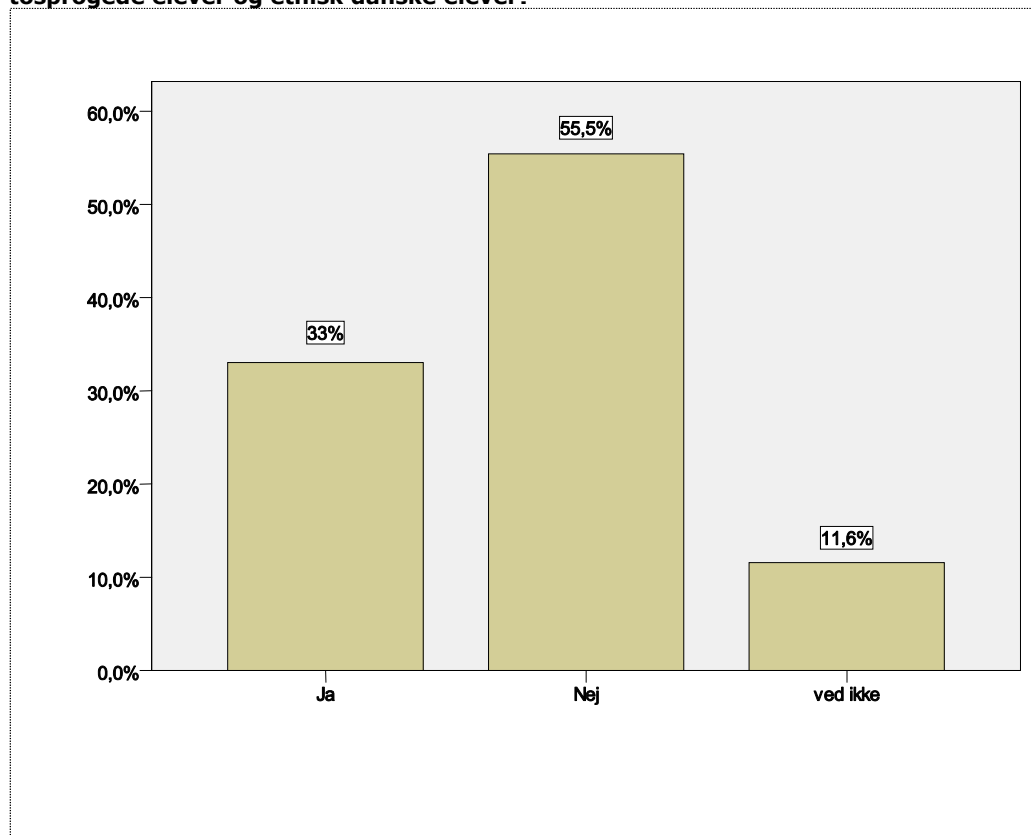
I de store byer er indvandrere ofte koncentreret i afgrænsede boligområder og på enkelte skoler. Mener du, man bør fjerne forældres mulighed for selv at vælge skole til deres børn for at blande tosprogede elever og etnisk danske elever?

Resultaterne fremgår af figur 1 på næste side.

¹ Fritvalgsordningen er dog begrænset bl.a. ved at kapaciteten på de enkelte skoler fastsættes centralt.

² Se eksempelvis DR hvor Socialdemokraternes uddannelsesordfører er citeret for at udtrykke, at der bør kunne gives dispensation fra kommunernes pligt til at anvende frit skolevalg (<http://www.dr.dk/Nyheder/Politik/2008/05/02/113531.htm>). Det Radikale Venstre udtrykte allerede ved behandlingen af lovforslaget om mere frit valg inden for og over kommunegrænserne modstand at gøre det obligatorisk for kommunerne at anvende den udvidede version af frit valg (jf. Betænkning over L 104, Folketinget 2004-05 (2. samling)).

Figur 1. Mener du, man bør fjerne forældres mulighed for selv at vælge skole til deres børn for at blande tosprogede elever og etnisk danske elever?

Kilde: Undersøgelsen er gennemført af Catinet i november 2008 og omfatter 1.014 respondenter

Resultatet viser, at 33 pct. af befolkningen ønsker at fjerne valgmuligheden for dermed at kunne blande tosprogede og etnisk danske elever, mens 55 pct. afviser at indskrænke valgmuligheden. Omkring 12 pct. svarer "ved ikke". Der er således et absolut flertal i dette repræsentative udsnit af befolkningen for *ikke* at fjerne det frie skolevalg.

Boks 1. Fritvalgsordningen på grundskoleområdet

Fritvalgsordningen på grundskoleområdet er kendetegnet ved:

- De gældende bestemmelser om frit skolevalg i folkeskoleloven indebærer, at forældre i almindelighed har krav på, at deres barn optages i en folkeskole efter eget valg i bopælskommunen eller i en anden kommune, hvis der er plads på den ønskede skole.
- Bestemmelserne om frit skolevalg er obligatoriske for kommunerne, og forældrenes ret til valg af skole omfatter også valg af skole i en anden kommune end bopælskommunen. Desuden kan optagelse på den valgte skole ikke længere afvises ud fra en pædagogisk vurdering foretaget af skolens leder. Der kan alene gives afslag på optagelse på den valgte skole, hvis kommunalbestyrelsens rammer for skolens kapacitet umuliggør optagelse. Forældrene har ubetinget ret til, at barnet optages i distriktsskolen. Retten til at forblive i en bestemt skole ved flytning inden for kommunen eller til en anden kommune er også blevet videreført uændret.
- For alt skolevalg gælder det fortsat, at elevens særlige behov, f.eks. for specialundervisning, sprogstøtte eller optagelse i modtagelsesklasse, kan begrænse det frie valg af skole.

- Det fremgår af bemærkningerne til loven, at der skal ske en evaluering af loven med særlig vægt på samspillet mellem kommunernes arbejde med integration og skolernes reducerede mulighed for at kontrollere elevsammensætningen.

Udover fritvalgsordningen for offentlige grundskoler har forældrene også mulighed for at vælge privatskoler. Der findes en række private grundskoler med en meget høj koncentration af elever, der har indvandrerbaggrund. Disse skoler er typisk oprettet, fordi forældrene vurderede, at den offentlige folkeskole ikke formåede at give elever med indvandrerbaggrund en tilfredsstillende undervisning. Privatskolerne er primært offentlig finansierede, men suppleret med en mindre brugerbetaling.

Kilde: Undervisningsministeriet, Den 8. april 2008, Notat om evalueringen af frit skolevalg.

Hvad ved vi om effekterne af etnisk koncentration

I et studie af B.S. Rangvid³ fra 2006 undersøges mulige sammenhænge i den etniske opdeling i forhold til bopæl og skoler i København. Det konkluderes, at der er en relativ høj grad af segregering på tværs af skoler på trods af en relativ lille grad af segregering mht. bosættelsesmønster. Den høje skole-segregering kan ikke forklares alene med børnenes socioøkonomiske baggrund, men forbindes med muligheden for at vælge mellem skoler og især muligheden for at vælge privatskoler.

I et studie af Rockwooll Fondens Forskningsenhed⁴ fra 2007 undersøges bl.a. sammenhænge mellem etnisk opdeling på skolerne og elevernes indlæring. Det sker på baggrund af data om elevresultater fra de såkaldte PISA prøver. Udgangspunktet for undersøgelsen er en konstatering af indvandrerelevs dårlige faglige kvalifikationer i forhold til deres danske klassekammeraters. Det konkluderes bl.a., at koncentrationen af elever med anden etnisk oprindelse end dansk ikke påvirker deres faglige resultater; kun hvis koncentrationen er under 10 pct. kan man dokumentere en positiv effekt. Det konkluderes endvidere, at danske elever kun påvirkes negativt af en høj andel indvandrerelever, hvis andelen er over 50 pct.

Da andelen af indvandrerelever i eksempelvis København er omkring 30 pct. og stigende, er det derfor – selv hvis man fandt det rimeligt – umuligt generelt at anvende spredning som instrument til at forbedre indlæringen for elever af anden etnisk oprindelse.

I CEPOS's årlige undersøgelser af skolernes præstationer mht. undervisningseffekt er der en række privatskoler med stærk indvandrerforankring, der klarer sig godt. I opgørelserne over undervisningseffekt forsøger man at måle effekten af skolernes undervisning ved at se på, hvilke karakterer eleverne opnår kontrolleret for en række baggrundsfaktorer (forældrenes socioøkonomiske karakteristika mm.). Målt alene på karakterer ligger de gode indvandrerskoler ikke i toppen, men når man tager hensyn til baggrundsfaktorer som forældrenes socioøkonomiske baggrund, klarer nogle indvandrerskoler sig særdeles godt. CEPOS har i forbindelse med dette notat spurgt ledelsesrepræsentanter fra tre privatskoler med mange elever med indvandrerbaggrund om deres udgangspunkt og erfaringer. Det er karakteristisk for de interviewede skoler, at man lægger stor vægt på grundlæggende faglige kundskaber og en eksplicit respekt for elevernes indvandrerbaggrund. Det sidste er bl.a. begrundet i, at forældrene – ud over forberedelsen til det danske samfund – også efterspørger kundskaber, der gør det muligt for eleverne at kunne tale med familie i oprindelseslandet. Skolerne er alle oprettet med udgangspunkt i den vurdering, at den danske folkeskole ikke tilgodeså forældrenes ønsker til deres børns uddannelse. Skolerne synes også kendetegnet ved

³ B.S.Rangvid: *Living and learning separately?* AKF Working Paper, February, 4.2006.

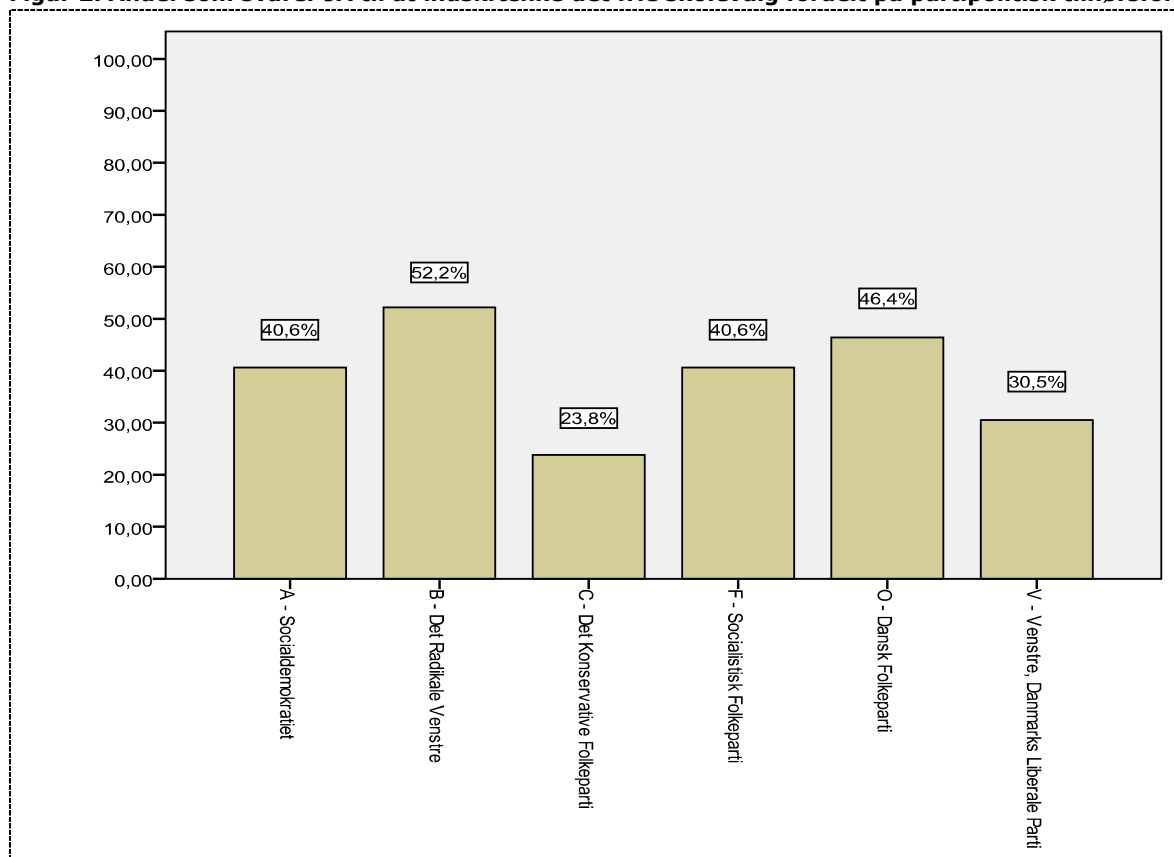
⁴ N. Egelund og T. Tranæs (red.): *PISA Etnisk 2005 - Kompetencer hos danske og etniske elever i 9. klasser i Danmark 2005*, 2007.

at lægge vægt på, at eleverne opfører sig respektfuldt over for lærerne og klassekammerater, ligesom man anvender løbende bedømmelser af elevernes faglige udvikling. Sagt lidt firkantet, kan skolernes tilgang siges at have ligheder med det, nogle opfatter som kendetegnende for tidligere tiders vægt på disciplin i de danske skoler. Interviewpersonerne vil dog generelt ikke bruge ordet "disciplin", men i højere grad "ordentlig opførsel" og "klare regler".

Holdning fordelt på politiske partier

I interviewundersøgelsen er der også spurgt til politisk tilhørsforhold, idet de adspurgte er blevet bedt om at tilkendegive, hvilket parti de ville stemme på, hvis der var folketingsvalg i morgen. Figur 2 viser svarfordelingen for udvalgte partier, når man sammenstiller disse resultater med holdningen til frit skolevalg.

Figur 2. Andel som svarer JA til at indskrænke det frie skolevalg fordelt på partipolitisk tilhørsforhold

Kilde: Undersøgelsen er gennemført af Catinet i november 2008 og omfatter 1.014 respondenter. Anm. Flere små partier er udeladt af figuren.

Resultatet viser, at det er blandt personer, der stemmer på Det Radikale Venstre, DF og SF, der er størst tilslutning til at fjerne det frie skolevalg for dermed at blande eleverne.

Et interessant aspekt af resultaterne er, at vælgerne fra de to partier, der i størst omfang støtter en begrænsning af det frie valg, er vælgerne fra det Radikale Venstre og Dansk Folkeparti - to partier der ellers ikke kædes sammen i indvandringsspørgsmål.

Samtidig er de to partier karakteriseret ved at lægge diametralt modsat placeret i et koordinatsystem udspændt af den klassiske fordelingspolitiske højre/venstre-skala og den nye værdipolitiske højre/venstre-skala. Dansk Folkeparti ligger således i sine politikker ofte til venstre i den fordelingspolitiske dimension og til højre i den værdipolitiske dimension, mens

De Radikale ligger til højre i den fordelingspolitiske dimension og til venstre i den værdipolitiske dimension.

Det må således antages, at bevæggrunden for den relativt store støtte blandt de to partiers vælgere er forskellig. Mens det er rimeligt at antage, at Dansk Folkepartis vælgere støtter spredningstanken ud fra et ønske om assimilation, altså ønsket om at indvandrerne i videst mulig omfang skal bringes til at ligne danskerne, er dette ikke en sandsynlig bevæggrund for De Radikales vælgere. Årsagen må her snarere søges i den opfattelse, at udviklingen af det multikulturelle samfund fordrer, at de forskellige etniske grupper mødes – om det skyldes frivillighed eller ej.

Lidt karikeret kan man formulere det således, at mens DF-vælgerne ser tvangen som en nødvendighed for at undgå det multikulturelle samfund, ser de radikale vælgere det i højere grad som dels en omfavelse af det multikulturelle samfund. Samtidig er det dog muligt, at der i begge partier også er en vis lydhørhed overfor, at de ressourcestærke skal bære en større del af integrationsbyrden, og at dette bedst sker ved at sprede de etniske elever til folkeskoler og private skoler med flere ressource-stærke elever.

Konklusion

Den gennemførte interviewundersøgelse viser, at der i et repræsentativt udsnit af den danske befolkning er et absolut flertal imod at afskaffe det frie skolevalg. Undersøgelsen giver ikke i sig selv svar på, hvad der begrundes de adspurgtes stillingtagen. Det kan således ikke afgøres, om den er begrundet i, at man simpelthen ikke tror på, at en offentlig obligatorisk placering af eleverne vil have en positiv effekt (det være sig på integration, skoleresultater mm.), *eller* om man simpelthen ikke selv ønsker at opgive det frie skolevalg.

De forskningsmæssige resultater giver ikke et entydigt svar på, hvilke integrationsmæssige effekter, der fremkommer af ordningen med frit skolevalg og muligheden for privatskoler med høj etnisk koncentration. Det er dog klart, at frit skolevalg og muligheden for privatskoler med høj etnisk koncentration kolliderer med en assimilationstankegang. Men opgiver man assimilationstankegangen – hvad enten det er den sociale eller den etnisk-kulturelle udgave – kan man lade den erstatte af en politik, der lægger vægt på individuelle muligheder og individuelt ansvar.